

το Σαράϊον (Σαράγεβο), πόλη μεγάλη, εμπορική με τεχνουργεία όπλων. (σημ.: Βοσνία.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 344-345.

μπράτζον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης μήκους των υφασμάτων στη Βενετία και στο Λιβόρνο. Πρόκειται για μια άλλη ονομασία του *πήγχεως*. Υπάρχουν δύο είδη: *μπράτζο μάλλινο* με το οποίο μετρούνται τα εμπορεύματα από μαλλί, λινάρι, βαμβάκι, κανάβι και *μπράτζο μεταξίου*, με το οποίο μετρούνται τα μεταξωτά και χρυσά υφάσματα.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 17, 29.

Μυσία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της Μικράς Ασίας. Κατά τους παλαιούς διακρίνεται: η Μικρά Μυσία κοντά στον Ελλήσποντο και η Μεγάλη Μυσία, που όριό της στο βορρά είναι η Τρωάδα, στο νότο η Πέργαμος, στα ανατολικά η Φρυγία.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 26-27.

μυστήρια φύσεως: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] θεωρούνται πολλά πράγματα της φύσης ακατάληπτα από τον ανθρώπινο νου, την ύπαρξη των οποίων πρέπει να πιστεύουμε, διότι μας πληροφορεί γι' αυτά η αναντίρρητος πείρα.

ΠΗΓΗ: Κανέλου Στεφάνου, *Φυσική Δημώδης εις Παύσιν της Δεισιδαιμονίας...*, Βενετία 1810, σ. 75.

Ναδίρ: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μία στιγμή (σημείο) κατά διάμετρον αντικειμένη προς τη στιγμή (σημείο) του Ζενίθ, η οποία δημιουργείται από την ίδια γραμμή που διαπερνά ακριβώς κάτω από τα πόδια μας και από το κέντρο της Γης και φτάνει ως την κυρτή επιφάνεια του άλλου μέρους του Ουρανού.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 15.

νάρκη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είδος ψαριού που συναντάται στον Περσικό Κόλπο ή στη Μεσόγειο Θάλασσα. Στο δισκοειδές σώμα του βρίσκονται εξάγωνες κρεώδεις ίνες που φέρουν ηλεκτρισμό. Αυτές δίνουν σε όποιον τις αγγίζει με το χέρι σφοδρό ηλεκτρικό χτύπημα, που δημιουργεί τίναγμα και μουδιασμα. Μετά το θάνατό της, η νάρκη δεν έχει την παραμικρή ηλεκτρική δύναμη.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 215.

ναύλος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η τιμή μίσθωσης ενός караβιού ή άλλου θαλάσσιου πλοίου. Αυτός καθορίζεται βάσει συμφωνίας των μερών, αποδεικνύεται από

το συμφωνητικό ή φορτωτικό, γίνεται για την ολόκληρη ή για μέρος του πλοίου, για ένα ολόκληρο ταξίδι ή για περιορισμένο χρονικό διάστημα, σημειούμενης της χωρητικότητας του πλοίου. Αυτός που ναυλώνει το πλοίο ονομάζεται *ναυλωτής*. Αν το πλοίο είναι μισθωμένο ολόκληρο και το φορτίο του ναυλωτή δεν καλύψει όλο τη χωρητικότητά του, η φόρτωση άλλων εμπορευμάτων, εκτός αυτών του ναυλωτή, δεν επιτρέπεται να γίνει χωρίς τη συγκατάθεσή του. Στην περίπτωση αυτή τα ναύλα των συμπληρωματικών φορτίων εισπράττονται από το ναυλωτή.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 118-119.

ναύλωμα ή συμφωνητικόν: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] κάθε έγγραφη συμφωνία για τη μίσθωση ενός πλοίου. Αυτή περιλαμβάνει το όνομα και τη χωρητικότητα του πλοίου, το όνομα του ναυκλήρου - πλοιάρχου, τα ονόματα του ναυλώνοντος και του ναυλωτού, τον συμφωνηθέντα τόπο και χρόνο φόρτωσης και εκφόρτωσης κάθε φορτίου, την τιμή του ναύλου, το αν η μίσθωση είναι μερική ή ολική και την αποζημίωση σε περίπτωση αργοπορίας.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 113.

ναυλωτικόν: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το συμφωνητικό του ναυλώματος που φανερώνει το όνομα και τη χωρητικότητα του πλοίου, το όνομα του κυβερνήτη, το όνομα του ναυλούντος και του ναυλωμένου, τον τόπο και τον συμφωνηθέντα χρόνο φόρτωσης-εκφόρτωσης, την τιμή του ναύλου, το αν το ναύλωμα είναι για όλο το φορτίο ή για μέρος του φορτίου, τη χρωστούμενη αποζημίωση, αν υπάρξει καθυστέρηση σε σχέση με τη διορία.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 99.

ναυτική επιστήμη: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] συνίσταται στον προσδιορισμό του τόπου της θάλασσας στον οποία βρισκόμαστε σε κάθε χρονική στιγμή του ταξιδιού. Αυτό επιτυγχάνεται από τη θέση των άστρων στον ουρανό και προκύπτει από την τομή δύο κύκλων της γήινης σφαίρας. Απαραίτητες για το σκοπό αυτό είναι οι γνώσεις της γεωγραφίας και αστρονομίας.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 149.

νάφθα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είδος ασφάλτου.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 277.

νεύσις: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] η φαινόμενη κίνηση της γης. Ο πόλος της γης περιγράφει

έναν μικρό κύκλο ακτίνας 9' σε περίοδο 18 ετών. Παρατηρήθηκε από την αλλαγή στις αποκλίσεις των αστέρων αρχικά από τον Βράδλεϋ, το 1727, διότι η νεύσις μεταβάλλει εξίσου τα μήκη, τις ορθές αναβάσεις και τις αποκλίσεις των άστρων. Η κίνηση αυτή προξενείται από την έλξη της σελήνης στο σφαιροειδές της γης.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1803, σ. 131-138.

νεφελώδεις αστέρες: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] μικρές λευκότητες που σε πρώτη παρατήρηση μοιάζουν με αστέρες λίγο φωτεινούς. Στο τηλεσκόπιο όμως εμφανίζουν μια λευκότητα πλατιά και μη κανονική, μέσα στην οποία δεν βρίσκονται καθόλου αστέρες ή περιοχές λευκότητας αναμεμιγμένες με μικρούς αστέρες. Ονομάζονται νεφελώδεις, επειδή μέσα στο τηλεσκόπιο δεν φαίνεται τίποτε άλλο παρά ένα συνάθροισμα μικρών αστέρων. Ο πρώτος κυρίως λεγόμενος Νεφελώδης που ανακάλυψαν μετά την εφεύρεση του τηλεσκοπίου είναι της Αδρομέδης, τον οποίο παρατήρησε ο Σίμων Μάριος στα 1612. Αυτός δεν φαίνεται με απλή παρατήρηση παρά ως ένα σύννεφο, μέσα όμως στο τηλεσκόπιο φαίνεται σχηματισμένος από τρεις ακτίνες, λευκές, ωχρές, μη κανονικές, λαμπρότερες στο κέντρο. Αυτός καλύπτει σχεδόν ένα τέταρτο της μοίρας. Ο Βουλιώ (*Boulliaud*), σημειώνει ότι υπάρχει αναφορά περί αυτού σε ένα χειρόγραφο του 10ου αιώνα. Ο Νεφελώδης του Ωρίωνος είναι ο εμφανέστερος από όλους τους νεφελώδεις. Πρώτος τον παρατήρησε κατά τύχη ο Ουυγένιος στα 1656. Αυτός έχει σχήμα μη κανονικό, επίμηκες και καμπύλο. Η λευκότητά του, όπως φαίνεται μέσα από το τηλεσκόπιο, είναι ζωηρή, ωχρή και ομαλή. Άλλοι αξιοσημείωτοι νεφελώδεις αστέρες είναι του Τοξότη, του Αντινόδου, του Ηρακλέους, του Κενταύρου, της Ανδρομέδης, του Οφιούχου, κα. Ο Έρσχελ έδωσε έναν κατάλογο 2000 νεφελωδών στα 1786, 1789 και αντελήφθη ότι οι λαμπρότεροι δεν είναι τόποτε άλλο παρά αθροίσματα μικρών αστέρων. Ανάμεσα όμως σε άλλους είναι πολλοί που δεν μπόρεσε να τους διακρίνει τον έναν από τον άλλο, με αποτέλεσμα αυτοί να φαίνονται σαν μία ωχρή λευκότητα μέσα στο τηλεσκόπιο.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Α', Βιέννη 1803, σ. 171-173.

νεφελώδεις αστέρες: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] όσοι αστέρες είναι κατά κάποιο τρόπο στενά ενωμένοι με άλλους αστέρες και δίνουν την εντύπωση νεφέλης. Τέτοιοι από τον Κέπλερο αριθμούνται δεκατέσσερις. Πρώτος είναι ο ευρισκόμενος στο στήθος του Καρκίνου, δεύτερος αυτός που βρίσκεται στο κέντρο του Σκορπιού, τρίτος ο ευρισκόμενος στον οφθαλμό του Τοξότη, τέταρτος στην κεφαλή του Ωρίωνος, πέμπτος ο ευρισκόμενος στο άκρο του ποδός του Ηρακλέους, έκτος στο μέτωπο του Αιγόκερω, έβδομος και όγδοος οι ευρισκόμενοι στο Ανατολικό κέρασ του, ένατος ο ευρισκόμενος στο Δυτικό κέρασ του, δέκατος αυτός που βρίσκεται στην κοιλία

του, ενδέκατος και δωδέκατος οι ευρισκόμενοι στο Φοίνικα, δέκατος τρίτος και δέκατος τέταρτος οι ευρισκόμενοι στον Ταώ.

ΠΗΓΗ: Ζαβείρα Γεωργίου του Σιατιστέως, *Μέθοδος Αστρογνωσίας...*, Πέστη της Ουγγαρίας 1815, σ. 6.

νήσοι: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] είναι ανάλογες στη βάση με τα υποβρύχια όρη. Περικυκλώνονται από θάλασσα. Τα νησιά των ωκεανών είναι πιο μεγάλα από αυτά των θαλασσών. Μεγαλύτερη νήσος είναι η Αμερική που διαιρείται σε Βόρειο και Νότιο, η Νέα Ολλανδία (Αυστραλία) στο Ανταρκτικό ημισφαίριο, η Μαδαγασκάρ και οι Βρετανικές νήσοι. Κάποιες από αυτές δημιουργήθηκαν από κρατήρες ηφαιστείων, όπως η νήσος της Αγίας Ειρήνης - Σαντορίνη και άλλες από απολιθωμένα κοχύλια, όπως οι νήσοι του Αρχιπελάγους της Κίνας.

ΠΗΓΗ: Πύρρου Διονυσίου του Θετταλού, *Γεωγραφία Μεθοδική Απόσης της Οικουμένης...*, Βενετία 1818, σ. 43.

Νιγηρία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα της Αφρικής που πήρε το όνομά της από τον ποταμό Νίγρο που ρέει εκ δυσμών προς ανατολάς, περιτριγυρισμένη από όρη. Προϊόντα της: ο χρυσός και τα ανδράποδα (δούλοι). Οι κάτοικοι της χώρας αυτής είναι κυρίως νέγροι ή μαύροι. *Πραγματεύονται με χρυσό και ελεφάντινα κόκκαλα.*

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 206.

νικέλλον (νίκολον): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέταλλο σκληρότατο, άσπρο, κοκκινωπό, ευάγωγο, που τήκεται δύσκολα. Όταν καεί σε ανοικτό αέρα οξειδώνεται σε πράσινο χρώμα. Βρέθηκε αρχικά το 1694, έγινε όμως γνωστό 1751-1755 από τον ορυκτολόγο Κραστέτο από τη Σουηκία (Σουηδία). Βρίσκεται στη Γερμανία, Γαλλία κ.α. Είναι σχεδόν πάντοτε ενωμένο με αρσενικό, θείο, κοβάλτιο. Διαλύεται από το θειικό οξύ και νιτρικό οξύ. (σημ.: νικέλιο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 258-259.

νιτρικόν οξύ: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ένωση νιτρογόνου με οξυγόνο γίνεται οξειδιο, αν όμως δεχτεί αρκετό οξυγόνο γίνεται νιτρικό οξύ. Βρίσκεται στη φύση εν είδει αέρος. Έχει συγγένεια με το ύδωρ και ένας κόκκος ύδατος απορροφά δέκα κόκκους νιτρικού οξέος, υγρό που βλέπομε στα *φαρμακοπωλεία*. Ενωμένο με πότασσα δίνει νίτρο ή νιτρική πότασσα. Αν αυτή ενωθεί με θειικό οξύ, ενώνεται με την πότασσα και το νιτρικό οξύ μένει ελεύθερο. Το νιτρικό οξύ εξέρχεται εν είδει ατμών, οι οποίοι διαλύόμενοι σε ύδωρ δημιουργούν το δυνατό ύδωρ (*Acqua fortis*), το οποίο διαλύει όλα σχεδόν τα μέταλλα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 146.

νιτρογονικός αήρ: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αεροειδές ρευστό, συστατικό του ατμοσφαιρικού αέρα. Αποτελείται από νιτρογόνο ενωμένο με θερμαντικό. Μένει στην ατμόσφαιρα, όταν τα ζώα και η καύση των σωμάτων απορροφήσουν από αυτή το οξυγόνο. Σβήνει τα αναμμένα κάρβουνα. Δεν βρίσκεται καθαρό, αλλά ενωμένο με τον ανθρακικό αέρα. Για να καθαρισθεί ο νιτρογονικός αήρ πρέπει να τον ταραξούμε δυνατά στο ύδωρ με το οποίο ο άλλος αέρας απορροφάται. Σύμφωνα με την πείρα είναι ελαφρότερος από τον ατμοσφαιρικό αέρα. Τον αποκτούμε δια του πνευματοχημικού εργαστηρίου με ανάλυση αμμωνίου δια των μεταλλικών οξειδίων. Στην καθαρή του μορφή είναι άχυμος και άοσμος.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 297-299.

νίτρον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] άλας που το συναντούμε είτε ως καθαρό νίτρο ή ως άλας της πέτρας. Το πρώτο εξορύσσεται, το δεύτερο συναντάται ως είδος του φλοιού της επιφανείας της γης, στα έλη ως είδος παγετού και στον πυθμένα των ελών, όταν το έλος ξηραθεί. Αφθονεί το άλας αυτό στις περισσότερες χώρες της Ασίας, Λιβύης (Αφρικής) και Αμερικής. Στο νίτρο υπάρχει αφθονότερο το αλκαλικό άλας, στο δε άλας της πέτρας το λεγόμενο οξύ. Το άλας της πέτρας αναλίσκεται στη φλόγα, το νίτρο φλεγόμενο λευκαίνεται και αφήνει τέφρα. Το άλας της πέτρας βοηθά τους χρυσοχόους για να διακρίνουν το χρυσό από τον άργυρο, ενώ το νίτρο συμβάλλει την ένωση των μετάλλων αυτών.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 273-274.

νιτρώδες πνεύμα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ελαστικό και διαμέμον ρευστό, διαφανές και άχρωμο, άορατο, όμοιο με τον κοινό αέρα. Βρέθηκε από τον Πριεστλέιου, αλλά το πρόβλεψε ο Άλες. Δεν βρίσκεται ποτέ στη φύση αλλά κατασκευάζεται από την τέχνη (στο χημικό εργαστήριο). Ονομάστηκε νιτρώδες γιατί κατασκευάζεται από νιτρικό οξύ. Οι παλαιοί θεωρούσαν ότι το νιτρικό οξύ είναι χορτασμένο από φλογιστό. Η πείρα όμως δείχνει ότι το νιτρικό οξύ είναι σύνθετο από επτά μέρη οξυγόνου και τρία νιτρογόνου και αν από αυτά αφαιρεθεί μέρος οξυγόνου, δημιουργείται το νιτρώδες πνεύμα. Οι νεότεροι διαιρούν το νιτρώδες πνεύμα σε νιτρώδες οξειδίου πνεύμα και νιτρώδες οξύ πνεύμα. (σημ.: οξειδία νίτρου.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 310-312.

νομή ή τροφή πυρός: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κάθε σώμα που έχει τη δυνατότητα να διατηρεί και να αυξάνει το πυρ. Τέτοια σώματα είναι το πετρελαιο, το έλαιο της γης, η νάφθα, το ήλεκτρον, το άμβαρν, το θειον, οι λιθάνθρακες, έλαια που με-

τατρέπονται σε πνεύματα, ρητίνες που προσαθροίζονται φύσει ή τέχνη, άνθρακες και έλαια από τα σώματα των ζώων ή σώματα που προέρχονται από μέρη υγρά ή στερεά δια τέχνης, όπως ο φωσφόρος.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 357.

νόμοι κινήσεως: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι νόμοι με τους οποίους διευθύνονται οι κινήσεις των σωμάτων και τους οποίους δώρισε ο δημιουργός της φύσης. Εκ πείρας είναι γνωστό ότι τα σώματα έχουν δύναμη να ανθίστανται ή να αντενεργούν στην κίνηση - δύναμη αδράνειας. Κατά την πείρα δεν μετέχουν με τον ίδιο τρόπο όλα τα σώματα στη δύναμη αυτή, αλλά η συμμετοχή τους εξαρτάται από την ύλη από την οποία τα σώματα αποτελούνται. Νόμος πρώτος: κάθε σώμα που ηρεμεί, επιμένει στην ίδια κατάσταση του ηρεμείν, αν δεν αναγκασθεί να αλλάξει την κατάστασή του από άλλη δύναμη εκτός αυτού ευρισκόμενη. Νόμος δεύτερος: όταν το σώμα κινείται, επιμένει στην κατάσταση του κινείσθαι, με την ίδια ταχύτητα και κατά τον αυτόν διορισμό ή διεύθυνση, τόσο χρόνο έως ότου να ενεργήσει σε αυτό άλλη δύναμη, που το αναγκάζει να μεταβάλλει την ταχύτητα και τη διεύθυνσή του. Νόμος τρίτος: η κίνηση είναι πάντοτε ανάλογη με την κινητική δύναμη που εντυπώνεται στα σώματα. *Τέτοιοι νόμοι της κινήσεως υπάρχουν ακόμη περισσότεροι, όμως χάριν των αναγνωστών μου, που δεν τους καταλαβαίνουν εύκολα, τους παρατρέχω με σιωπήν και κάνω χρήσιν των ολίγων εις παύσιν της δεισιδαιμονίας.*

ΠΗΓΗ: Κανέλου Στεφάνου, *Φυσική Δημόδης εις Παύσιν της Δεισιδαιμονίας...*, Βενετία 1810, σ. 56-60.

νόμοι του μεγάλου συστήματος του κόσμου: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] α) Κάθε σώμα είναι προικισμένο με τη δύναμη της αδράνειας, λόγω της οποίας πασχίζει πάντοτε να μένει στη στάση της ηρεμίας ή της κινήσεως στην οποία ευρίσκεται, αν δεν αναγκασθεί από άλλο αίτιο να την αλλάξει. β) Όταν ένα σώμα ενεργεί πάνω σε ένα άλλο σώμα, για να αλλάξει τη στάση της κινήσεώς του ή της ηρεμίας, η αντίδρασή του είναι πάντοτε ίση και εναντία προς τη δράση εκείνου, ώστε το ένα χάνει από την κίνησή του τόσο, όσο από αυτή αποκτά το άλλο. γ) Η ελκυστική δύναμη που ενεργεί στους μεγάλους όγκους των ουρανίων σωμάτων, ενεργεί παρομοίως και στα μικρά μόρια κάθε σώματος με τη διαφορά ότι μερικές ουσίες έλκονται με μεγαλύτερη και άλλες με μικρότερη δύναμη, από το οποίο προέρχονται οι έλξεις ή εκλεκτικές συγγένειες, γνωριμότεατες στους χημικούς και από τις οποίες προκύπτουν όλες σχεδόν οι συνθέσεις και αναλύσεις των σωμάτων. δ) Τόσο τα φυτά όσο και τα ζώα πολλαπλασιάζονται όλα δια μέσου των σπερμάτων του ίδιου είδους και η υπόθεση ότι τα φυτά και τα ζώα γίνονται από ύλες που βρίσκονται σε κατάσταση

σήψης ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο από ύλες μη διοργανισμένες είναι τελείως ψευδής.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Γ', Βενετία 1804, σ. 298.

νόμοι φύσεως: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι προσδιορισμένοι και αμετάτρεπτοι όροι, σύμφωνα με τους οποίους οι μεταβολές συμβαίνουν στα σώματα. Η γνώση των όρων αυτών αποδεικνύεται χρήσιμη όχι μόνο στον ιχνευτή της φύσης αλλά και στον κοινό βίο των ανθρώπων. Π.χ. η γνώση των νόμων της ηλεκτρικής ύλης βοηθά στην κατασκευή των *αστροπαραγωγών* (αλεξικεραυνών).

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Α', Βιέννη 1812, σ. 2-3.

νόμος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] κατά το γενικότατο ορισμό είναι, όπως επιμαρτυρεί και η ετυμολογία της λέξεως από το *νέμω* που σημαίνει μοιράζω και δίδω, η απόδοση του ανήκοντος δικαιώματος προς άπαντα τα άυλα και υλικά όντα. Κατά το μερικότερο ορισμό είναι ο κανόνας ή η επιταγή που επιτρέπει σε κάποιον ή απαγορεύει άλλα πράγματα. Και τέτοιοι νόμοι είναι οι εξής: ο φυσικός, ο θείος, ο πολιτικός, ο εμπορικός, ο περί των ποινών και ο εγκληματικός, ο εμπορικός.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. κα-κγ.

Νορουεγία, Νορβηγία, Νηρίγον: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα με ψυχρό αέρα, βουνώδη γη, στείρευσα, φύουσα μόνον ναυπηγικά ξύλα. Διοικείται μοναρχικώς και ακολουθεί τα διδάγματα του Λουθήρου. Σημαντικές πόλεις η Βεργενσία (*Bergen*), η Χριστανσανδία (*Christiansand*), Φρεδερικστάδιον (*Fredericstadt*). (σημ.: Νορβηγία.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 167-172.

νόσημα: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σύμφωνα με τους όρους του Γαληνού, νόσημα είναι νοσώδης κατάσταση όλου του σώματος ή μέρους αυτού. Τα νοσήματα διακρίνονται σε συνεχή, όπως ο ημιτριταίος, ο τυφώδης πυρετός και ο καύσος, διαλείποντα, όπως ο τριταίος, ο αμφιμερινός, ο τεταρταίος, ο πεμπταίος, οξέα, όπως η φρενίτις, ο λήθαργος, η πλευρίτις, η περιπνευμονία, χρόνια, όπως η επίληψις, η αρθρίτις, η νεφρίτις, κατοξέα, όπως η συνάγχη [φλεγμονή του λάρυγγα ή συνάχι], η κυνάγχη [καταρροή ή συνάχι], η αποπληξία, η χόλερα. Το νόσημα επίσης διακρίνεται σε κακώθης, το μπορεί να εξελιχθεί σε έντονο βαθμό με δυσάρεστα αποτελέσματα και που δεν έχει συγκεκριμένους χρόνους εξέλιξης. Χρόνιον, αυτό που μεταβάλλεται άλλοτε προς το χειρότερο και άλλοτε προς το καλύτερο, το οποίο μπορεί να διαρ-

κέσει μήνες, χρόνια και συναποθνήσκει με τον άνθρωπο. Μέσον νόσημα λέγεται αυτό που προσδιορίζεται μεταξύ του χρονίου και του οξέος, μεταβαλλόμενο άλλοτε προς το καλύτερο και άλλοτε προς το χειρότερο και η εξέλιξή του κρίνεται σε εξήντα ή ογδόντα ημέρες. Ολέθριον, αυτό που επιφέρει τον όλεθρο (θάνατο) σε λίγο ή περισσότερο χρόνο. Περιεσθηκός (αυτό που προμηνύει ανάρρωση) ονομάζεται το νόσημα το οποίο ουδέποτε γίνεται ολέθριο. Κινδυνώδες είναι το νόσημα που έχει την ίδια πιθανότητα εξέλιξης και προς τον όλεθρο και προς τη σωτηρία. Αρρώστημα χαρακτηρίζεται το νόσημα που υπάρχει συγχρόνως με περισσότερες ασθένειες. Οξύ, αυτό που γρήγορα καταλήγει είτε στην ίαση είτε στο θάνατο. Σποραδικά νοσήματα θεωρούνται όσα συμβαίνουν σε κάθε τόπο και χρόνο. Ένδημα είναι τα πλεονάζοντα σε κάποιους τόπους. Επίδημα χαρακτηρίζονται τα νοσήματα τα συμβαίνοντα σε πολλούς ανθρώπους στον αυτό τόπο σε μια χρονική περίοδο. Λοιμός είναι νόσημα το οποίο συμβαίνει σε όλους ή στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού λόγω της διαφθοράς του αέρος. Ο λοιμός αποτελεί κοινό πάθος πάρα πολλών ανθρώπων. Αυτός κατά την ίδια χρονική περίοδο επιφέρει οξείς κινδύνους και θανάτους σε πόλεις και έθνη. (βλ. και πυρετός.)

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστικής των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 135.

νόσοι σώματος: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σύμφωνα με τους ιατρικούς όρους του Γαληνού αναφέρονται: αποπληξία, δηλαδή απώλεια συνείδησης με αναισθησία και παράλυση του σώματος, άσθμα, δηλαδή πάθος που δημιουργεί ισχυρή σπουδή - βιασύνη στην αναπνοή και δύσπνοια, αρθρίτης, δηλαδή επίμονη φλεγμονή στα άρθρα, που επιφέρει ισχυρό πόνο των πασχόντων νεύρων, άφθα, δηλαδή επιπόλαια έλκωση στο στόμα, απόστημα, δηλαδή μεταβολή στο σώμα από φλεγμονή σε πύον, αδήν, δηλαδή οίδημα ξηρό και σαρκώδες, αγγύλη, δηλαδή ακαμψία στον τράχηλο ή στις αρθρώσεις εξ αιτίας της οποίας εμποδίζεται η κίνηση, αιμορροΐς, δηλαδή ανεύρυσμα των καταληκτικών στην έδρα αγγείων, άνθραξ, δηλαδή εσχάρωδες διαβρωτικό έλκος, που μπορεί να συνοδεύεται από πυρετό, βούλιμος διάθεσις, δηλαδή συνεχής αναζήτηση τροφής ανά μικρά χρονικά διαστήματα, γονόρροια, δηλαδή έκκρισις που δημιουργεί νόσημα του σπέρματος, με το οποίο το σώμα "λυώνει" και γίνεται ωχρότερο, επιληψία, δηλαδή κατάληψη διανοίας και αισθητηρίων κατά την εκδήλωση της οποίας ο άνθρωπος πέφτει ξαφνικά κάτω, κάποτε βγάζοντας αφρό από το στόμα, εμπνευμάτωσις, όταν περισσότερος αέρας παραμένει στο στομάχι, δημιουργώντας φούσκωμα στο στομάχι και στην κοιλιά και εμποδίζει την πέψη, ετεροκρανία, όταν δημιουργείται πόνος στο αριστερό ή δεξιό μέρος της κεφαλής. Ερμαφρόδιτος είναι αυτός που χαρακτηρίζεται από συμπλοκή του αρσενικού και θηλυκού χαρακτήρος, καθώς ο άνθρωπος έχει γενετικά όργανα και των δύο φύλων.

Ηπατικοί λέγονται όσοι πάσχουν από χρόνιο πόνο του ήπατος, που συνοδεύεται από οίδημα, σκληρία και ωχροό δέρμα, υψηλό πυρετό και ξηρή γλώσσα. Ισχυρία είναι η παντελής επίσχεση των ούρων, που θέτει τον άνθρωπο σε κίνδυνο. Καρδιακή διάθεση είναι η λύση του εμφύτου τόνου του σώματος και παράλυση του στόματος. Κήλη είναι όγκος περιεκτικός. Λέπρα είναι μεταβολή του δέρματος, με παρά φύσιν τραχύτητα, κνισμούς και πόνους, σήψη και απολέπιση της επιδερμίδας. Μυωπίασις είναι μία εκ γενετής διάθεση, εξ αιτίας της οποίας, ενώ μπορούμε να δούμε τα πλησίον, όσα βρίσκονται μακριά μας τα βλέπουμε λίγο ή καθόλου. Όζινα είναι έλκωση στο βάθος των ρωθώνων με δυσώδη αποφορά. Ποδάγρα είναι πάθηση που δημιουργείται στα πόδια, προκαλώντας πόνο λόγω των πασχόντων νεύρων. Πήρωσις είναι βλάβη που προκαλείται από στέρηση ή εμπόδιο της φυσικής ενέργειας ή αφαίρεση ενός μορίου του σώματος. Πολίωσις είναι η πρώιμη λεύκανση των τριχών πριν την καθήκουσα ηλικία. Σκολοτύρβη είναι είδος παραλύσεως, ώστε το άτομο δεν μπορεί να περπατήσει κατ' ευθείαν και άλλοτε στρέφεται από τα αριστερά στα δεξιά ή από τα δεξιά στα αριστερά. Σύριγξ είναι έλκος συριγγοειδές (απόστημα), συρίγγιο σκληρό, στενό και επίμηκες, κυρτό, με αναπούλωτο στόμιο, διά του οποίου κατά καιρούς εκκρίνεται λεπτόρευστο υγρό. Τέτανος είναι σπασμός που αναγκάζει τον τράχηλο να έλκεται επ' ευθείας, το άτομο σφίγγει σιαγόνες και τα δόντια, αδυνατώντας να κουνήσει τον τράχηλο προς τα πάνω ή προς τα κάτω. Υδροφобος είναι πάθος που οφείλεται σε δάγκωμα μαινόμενου σκύλου, κάνοντας το άτομο να αποστρέφεται το ποτό, δημιουργώντας σπασμούς και εντείνοντας τα νεύρα. Φλεγμονή είναι όγκος με ερύθημα και σκληρίες που προκαλεί πόνους όμοιους προς το σφυγμό. Φαγάδαινα είναι κατασκευή, κατά την οποία οι άνθρωποι ορεγόμενοι πολλής τροφής και λαμβάνοντας άμετρη ποσότητά της, δεν την κρατούν, αλλά αφού την αποβάλλουν με εμέτους, πάλι ορέγονται. Φθίσις είναι κάθε μείωση του σώματος, κατά την οποία το σώμα "λυώνει". Ψώρα είναι εντονότατη διάβρωση των ταρσών που συνοδεύεται από κνησμό.

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 139-147.

νοσοφυλακτήριον ή νοσηλασία: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το *λαζαρέτο*, η καραντίνα (*la quarantaine*). (σημ.: καραντίνα.)

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδικς της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 137.

Νότιος Αμερική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Συνέχεται με τη Βόρειο Αμερική δια του Ισθμού του Παναμά. Το μεγαλύτερο μέρος της βρίσκεται στη διακεκαυμένη ζώνη και γι' αυτό έχει ένα θέρος ξηρό και ένα υγρό. Διαιρείται στην Ισπανική Νότιο Αμερική, το Περού και το Κιλι (Χιλή), την περί Πλάταν Χώρα (Αργεντινή), την Παταγονία

(Νότιος Αργεντινή), τις Φαλκλάνδες Νήσους (Νήσοι Falkland) και την Πορτογαλική, Ολλανδική και Γαλλική Νότιο Αμερική.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 212-214.

νους: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] *έξις της διανοίας, με την οποία η διάνοια γνωρίζει τις πρώτες αρχές και τα αξιώματα, νοώντας την αλήθεια που εκείνα περιέχουν, όπως ότι κάθε όλον είναι μεγαλύτερο από το κάθε μέρος, από το οποίο συντίθεται.* Η πρόταση αυτή λέγεται αρχή και αξίωμα, διότι είναι τόσο φανερό που φτάνει να την ακούσουν όλοι για να ομολογήσουν την αλήθεια της. Ο ίδιος χαρακτηρισμός ισχύει και για την πρόταση: *είναι αδύνατον να υπάρχει ένα πράγμα και να μην υπάρχει.* Το φως εκείνο που μας έδωσε η φύση για να καταλαβαίνουμε ευθύς την αλήθεια στα πράγματα που είναι φανερά, λέγεται νους και πρώτη της διανοίας αρετή.

ΠΗΓΗ: Δαμωδού Βικεντίου Κεφαλληνιέως, *Επίτομος Λογική κατ' Αριστοτέλην και Τέχνη Ρητορική κοινή φράσει συντεθείσα*, Βενετία 1759, σ. 13.

νους: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ονομάζεται η ένωση όλων των δυνάμεων της ψυχής, δηλαδή προσοχή, σύγκριση, κρίση, σκέψη, φαντασία, συλλογισμός ή διανοητικών. Η ψυχή αποκτά δ' αυτών όλες τις γνώσεις της, δι' αυτών νοεί τα πράγματα που κατά κάποιο τρόπο σπουδάζει. Το *διανοούμαι* εκλαμβάνεται γενικότερα και σε αληθείς και σε ψευδείς διανοήσεις. Το δε *φρονώ* και αυτό σημαίνει *διανοούμαι*, εκλαμβάνεται όμως ειδικότερα σε αληθείς και ορθές διανοήσεις. (*Αριστ. Περί Ψυχής*). Κατά τον Λόκ δύο είναι οι πηγές των γνώσεών μας. Η μία είναι η εντύπωση που τα εξωτερικά αντικείμενα κάνουν στα αισθητήριά μας και η άλλη είναι οι ίδιες οι εργασίες της ψυχής που αφορούν αυτές τις εργασίες πάνω στις οποίες η ψυχή επιστρέφει ως τα αληθινά αντικείμενα των θεωρήσεών της. Στις πρώτες αυτές ιδέες ο νους είναι παθητικός, διότι δεν εξαρτάται από αυτόν να έχει ή να μην έχει αυτά τα στοιχεία, την ύλη δηλαδή των γνώσεών μας. Όταν όμως ο νους έχοντας αυτές τις απλές ιδέες από το αίσθημα ή από την σκέψη, έχει τη δυνατότητα να τις επαναλαμβάνει, να τις συγκρίνει, να τις ενώνει με μία ποικιλότητα, τότε είναι ενεργητικός. Η δύναμη που έχει ο άνθρωπος σ' αυτό τον κόσμο του νου, είναι ίδια με εκείνη που εξασκεί σ' αυτόν τον μεγάλο κόσμο των ορατών όντων. Όπως εδώ στον αισθητό κόσμο η δύναμη έγκειται στο να διαιρούμε, να συνθέτουμε απειροτρόπως χωρίς να είμαστε ικανοί να δημιουργήσουμε ένα σώμα, έτσι και στο νοητό κόσμο, όλη η δύναμη του νου έγκειται στο να διαιρεί μόνον και να συνθέτει.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δανήλ Δημητρίου, *Η Λογική ή Αι πρώται αναπτύξεις της τέχνης του στοχάζεσθαι...*, Βιέννη 1801, σ. 81-82.

νους: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ο άνθρωπος είναι ον αισθητικόν, λογιστικόν και κινητικόν. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι άψυχος αλλά έμψυχος, ότι αντιλαμβάνεται τις δικές του διαθέσεις, παρόντων των αισθητών, καθώς και ότι κινείται. Νους επομένως είναι η δύναμη με την οποία ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τις δικές του διαθέσεις, τα παρόντα ή τα απόντα αισθητά (αντικείμενα), ότι ο ίδιος κινείται και έχει συνείδηση όλων των παραπάνω. Όμως δεν αποκτούμε τις γνώσεις μας για το μέγεθος, την απόσταση, τη μορφή, την αντίσταση, τη σκληρότητα ή τη μαλακότητα των σωμάτων με τις πέντε αισθήσεις μας αλλά με τη δύναμη του νου μας. Ο Αριστοτέλης ορίζει ως νου εκείνο το μέρος με το οποίο η ψυχή γνωρίζει τα όντα (*Περί Ψυχής*, βιβλ. Γ'). Και επειδή όπου υπάρχει αιτία και αποτέλεσμα, εκεί υπάρχει και δύναμη, έτσι αν εξετάζει κάποιος την αιτία, αυτό ονομάζεται δύναμη ενεργητική, αν εξετάζει το αποτέλεσμα δύναμη παθητική και αν τα εξετάζει και τα δύο ιδιότητα, εξ αιτίας αυτού ο νους λαμβάνεται ως δύναμη ενεργητική, ενώ η αίσθηση ως δύναμη παθητική. Πολλές φορές όμως ονομάζεται νους και η ίδια ψυχή. Επειδή οι ενέργειες του νου είναι όχι μόνο ομοειδείς, όπως το αισθάνεσθαι, αλλά πολυειδείς, είναι ανάγκη να διαιρέσουμε το νου είτε να τον αναλύσουμε σε απλές δυνάμεις. Τέτοιες δυνάμεις είναι: 1) Η αντίληψη, δηλαδή η δύναμη της ψυχής με την οποία εμείς στρεφόμεσθε από τον εαυτό μας προς τα έξω σώματα και μεταβαίνουμε από τα αποτελέσματα στα αίτια. Η αντίληψη είναι δύναμη ενεργητική αντίθετα προς την αίσθηση. 2) Η συνείδηση, δηλαδή η αίσθηση της αντιλήψεως ή η ιδέα της ιδέας. 3) Η προσοχή, δηλαδή η δύναμη της ψυχής με την οποία αυτή φέρεται προς κάποιο αισθητό ή νοητό - ιδέα, με το οποίο έχει ασχοληθεί προηγουμένως. 4) Η φαντασία. 5) Η μνήμη. ΠΗΓΗ: Βενιαμίν Λεσβίου, *Στοιχεία της Μεταφυσικής*, Βιέννη 1820, σ. 49-70.

νύκτα φυσική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η παραμονή του ηλίου κάτω από τον ορίζοντα από τη Δύση του ως την Ανατολή του σε κάθε εποχή.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 22.

ξηρά ή γη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] σωρός σωμάτων τα οποία ονομάζονται γενικώς ορυκτά. Σε αυτά ανάγονται οι πέτρες, τα μέταλλα, τα άλατα και οι εύθραυστες ύλες. Διάφορα είναι τα είδη της γης: άργιλλος, δηλαδή πηλός, γη καθαρή και ενωμένη με θειικό οξύ, γη σκληρή άργιλλος, σχιστώδης και κιμωλία, αμμώδης ύλη, όπως καθαρή άμμος, χαλίκια, πυρίτις λίθος, αδάμαντας, ασβεστώδης ύλη, όπως ασβεστόλιθος, γύψο, μάρμαρο. Αυτά τα είδη αν ενωθούν σχηματίζουν διάφορους πολύτιμους λίθους, όπως πορφυρίτης, βασάλτης, ιάσπις, ευγενικός αμιαντός λίθος.

ΠΗΓΗ: Πύρρου Διονυσίου του Θετταλού, *Γεωγραφία Μεθοδική Απόσης της Οικουμένης...*, Βενετία 1818, σ. 34-35.